

з одного боку, віддзеркалює всі ті процеси, що відбуваються у сучасному українському суспільстві, а з іншого, здійснює зворотній вплив та детермінує подальший розвиток соціальної системи. Покликанням сучасної системи освіти стає формування в особистості відчуття власної відповідальності перед собою і суспільством, а конститутивним принципом, згідно якого має відбуватися взаємодія всіх складових цієї системи, зокрема учасників освітнього процесу, повинна бути довіра.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Єрмоленко А. М. Монологічна та дискурс-етична моделі відповідальності у суспільстві за доби реконструкції / А. М. Єрмоленко // Цінності громадянського суспільства і моральний вибір: український досвід. – К.: Етна-1, 2006. – С.13–31.
3. Кримець Л. В. Децентралізація влади у контексті науково-освітнього простору / Л. В. Кримець // Гуманітарний вісник. Збірник наукових праць Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип.64. – С.227–241.
4. Маргуліна Л. В. Демократизація освіти: український історичний досвід і сучасність / Л. В. Маргуліна // Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. – 2011. – Вип.43. – С.397–404.
5. Радіонова І. Ф. Соціальний капітал у формуванні екстерналії освітньої сфери / І. Ф. Радіонова, Н. О. Ткаченко // Економічний часопис–XXI. – 2011. – №11–12. – С.3–7.
6. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Изд-во АСТ»; ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.
7. Юшкевич Ю. С. Морально-етичні цінності громадянського суспільства: Монографія / А. О. Лазарева, Ю. С. Юшкевич; [наук. ред. С. Р. Боринштейн]. – Одеса: ВМВ, 2016. – 260 с.

References

1. Goncharenko S. Ukrayinskiy pedagogichniy slovník / S. Goncharenko. – K.: Libid, 1997. – 376 s.
2. Ermolenko A. M. Monologichna ta diskurs-etichna modeli vidpovidalnosti u suspilstvi za dobi rekonstruktsiyi / A. M. Ermolenko // Tsinnosti gromadyanskogo suspilstva i moralniy vibir: ukrayinskiy dosvid. – K.: Etna-1, 2006. – S.13–31.
3. Krimets L. V. Detsentralizatsiya vladi u konteksti naukovu-osvitnogo prostoru / L. V. Krimets // Gumanitarniy visnik. Zbirnik naukovih prats zaporizkoyi derzhavnoyi inzhenernoy akademiyi. – 2016. – Vip.64. – S.227–241.
4. Margulina L. V. Demokratizatsiya osviti: ukrayinskiy istorichniy dosvid i suchasnist / L. V. Margulina // Gileya: naukoviy visnik: zb. nauk. pr. – 2011. – Vip.43. – S.397–404.
5. Radionova I. F. Sotsialniy kapital u formuvanni eksternaliy osvitnoyi sferi / I. F. Radionova, N. O. Tkachenko // Ekonomichniy chasopis–XXI. – 2011. – №11–12. – S.3–7.
6. Fukuyama F. Doverie : sotsialnye dobrodeteli i put k protsvetaniyu / F. Fukuyama. – M.: ООО «Izd-vo AST»; ЗАО NPPP «Ermak», 2004. – 730 s.
7. Yushkevich Y. S. Moralno-etichni tsinnosti gromadyanskogo suspilstva: Monografiya / A. O. Lazareva, Y. S. Yushkevich; [nauk. red. E. R. Borinshteyn]. – Odesa: VMV, 2016. – 260 s.

Yushkevich Y. S., PhD in Philosophy, Senior Lecturer of the department of philosophy, history and political science, Odessa National Economic University (Ukraine, Odessa), gjs@list.ru

Transformation of the axiosphere of Ukrainian education in the context of European integration processes

The purpose of this study is to determine the way of further development of the modern Ukrainian system of education, that is in the process of transformational changes determined by European integration processes, and to identify the most relevant values for it. Among the methods that were used, first of all, there were hypothetico-deductive method, structural-functional analysis, comparative analysis, hermeneutical methods. It was concluded, that the European integration processes, that characterized the development of the modern Ukrainian society, necessitate the democratization of the social, political and cultural life of our state. The building of education on democratic principles that not only provides Ukraine with the

opportunity of harmonious integration into the European educational space, but also becomes an urgent necessity for the general democratization of society. The vocation of the modern education system is the formation of a sense of self-responsibility to oneself and society, and the constituent principle that all components of this system, in particular the participants in the educational process, should interact in trust.

Keywords: democratization, education system, European integration, freedom, responsibility, trust.

* * *

УДК 141.7:930.1(045)

Лукашенко М. В.,
аспірантка Гуманітарного інституту Національного
авіаційного університету, практичний психолог
Вінницького медичного коледжу
ім. акад. Д. К. Заболотного
(Україна, Вінниця), marina.look@gmail.com

ОСВІТА В КОНТЕКСТІ КРИЗИ СОЦІАЛЬНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Серед викликів, з якими зустрівся сучасний світ, є два, які не часто пов'язують між собою. Вони належать до різних системних рівнів і соціальних інститутів – криза соціальності і криза системи вищої освіти. У статті розглядаються питання їх взаємовпливу і викликаних трансформацій, зокрема в контексті входження університетів у Всесвітню Мережу. Зменшення значення сталих безпосередніх соціальних зв'язків між студентами і викладачами, зростання актуальності «чистих відносин» підтримали плинність взаємодії в освітньому полі, результатом чого стало посилення горизонтальних далеких і послаблення вертикальних близьких зв'язків. Це в свою чергу створило більш сприятливі умови для навчання інтровертованих студентів, змінюючи соціально-психологічний тренд сучасності.

Ключові слова: соціальність, криза соціальності, суспільство, освіта, університет.

Одним із симптомів сучасних змін суспільства є криза соціальності, осмисленню якої присвячені роботи провідних філософів, соціологів, психологів (З. Бауман, Ж. Бодріяр, Е. Гідденс, Л. Донскіс, М. Кастельс, В. Лях, Г. Стендінг, О. Тофлер, Ч. Тейлор, С. Кейн, К. Хейлз та ін.). Інформаційне суспільство має свою специфіку соціальної організації, в основі якої лежить мережева структура (М. Кастельс), а люди набувають «мережевих» чи «зв'язкових» ідентичностей (К. Келхаун). В індивідуалізованому суспільстві панують так звані «чисті відносини», без прив'язаностей, безумовних зобов'язань. Їх основою є взаємне задоволення та користь, а результатом – моральна нечутливість, адже вони можуть розриватися в односторонньому порядку і без пояснень [3, с. 180]. Такі стосунки панують на індивідуальному, груповому, державному рівнях і не можуть не проявитися у системі освіти. Аналіз взаємозв'язку трансформацій соціальності та змін у сучасній освіті є метою даної роботи.

Постійність змін підкреслює І. Валлерстайн, описуючи «Кінець знайомого світу», він пов'язує можливість творчості зі змінами, яким дає позитивні конотації: «ми живемо у вєсвітї невизначеності, єдиним найбільшим достоїнством якого є постійність цієї невизначеності» [4, с. 5]. З іншого боку, З. Бауман закликав до обережності із прогнозами змін та виробляв у своїх студентів імунітет до наукових футурологічних досліджень, пропонуючи читати подібні роботи 20–30-річної давнини [1, с. 26]. По своїй складності, нестійкості, плинності, соціум першої половини ХХІ ст. помітно відрізняється від ХХ ст. З. Бауман пояснює це зникненням періодів стабільності, повторення життя. «Новизна нашого часу полягає в тому, що періоди

стислих змін, які називають «революціями», більше не є «перериванням рутини» [1, с. 24]. Зникли періоди стабільності, передбачуваності та впевненості, що наші діти будуть жити краще. Революції для сучасного суспільства стали формою життя, а в революціях завжди активними були студенти. Які ж зміни суспільства впливають на навчання, освіту і як студенти змінюють суспільство?

Про те, що більшої значимості щодо того, як люди вчать мислити, сприймати та застосовувати набуті знання, має соціальна структура суспільства та процес освіти, говорила ще М. Мід. Тобто важливішим є не стільки зміст навчання, скільки спосіб викладання та соціальне середовище. З системної точки зору, Г. Бейтсон, торкаючись даної теми, описав еволюційно сформовані типи навчання: первинне («протонавчання», або зміст) і вторинне (пошук контекста, звичка розмежовувати потік подій, або навчання процесу навчання). Пізніше він вводить поняття третинного навчання – як навиків змін, які пов'язував із ненормою. З. Бауман, екстраполює результати робіт М. Мід, Г. Бейтсона на стан освіти і сучасне суспільство пізнього модернізму, або постмодернізму, констатує, що те, що вчора вважалося патогенним, сьогодні набуває найвищої адаптивної цінності, коли людина має швидко позбавлятися від старих звичок, мати звичку обходитися без звичок [3, с. 155–158]. Суспільство стає індивідуалізованим, мережним, прямого доступу та інформаційним. В свою чергу, втрачається набута за часів Просвітництва ієрархічність, структурованість освіти, вже не зрозуміло кому належать знання, кому передаються, хто вирішує які знання та ідеї гідні розповсюдження, виникають мережеві канали на кшталт TED, які роблять це головним своїм меседжем. З. Бауман підкреслює, що сучасна криза освіти є кризою модерних інститутів та філософій [2, с. 160–161].

Проте криза соціальних інститутів, соціальності, атомізація суспільства не є першими у своєму роді. Історія знає як біфуркаційні зміни соціальності при перетворенні суспільства, так і випадки цілеспрямованої деструкції соціальних спільнот, коли безпорадні індивіди, як соціальні атоми поміщалися у відповідну соціальну матрицю, як це відбувалося у колишньому Радянському Союзі [9, с. 206]. У першому випадку школи, університети інтегрували суспільство через нові цінності, у другому – через нову ідеологію. В радянській педагогіці відкрито позиціонувалося, що освіта виконує соціальне замовлення. Заклади освіти активно створювали кордони одних соціальних груп (наприклад, піонерські загони, тимурівські команди) і розмивали кордони інших (зокрема, сімей). На той час було нормою, коли вчителі приходили до учнів додому, перевіряли домашні робочі місця і т.п.

Що ж відбувається із освітою, зокрема університетами, в умовах сучасної кризи? Якщо у модерному становленні суспільства університети грали провідну роль у формуванні його цінностей та інтеграції, то сьогодні Болонська «Велика хартія європейських університетів», згідно якої університети є «незалежними інститутами, що займають центральне положення в суспільстві», на думку З. Баумана, стала проявом відчуття кризи, втрати, зникнення колишнього світу та свого місця у ньому [2, с. 162].

Раніше університети виконували провідну анти-кризову роль не лише при кризах соціальності, а й при суспільно-економічних. Так, у результаті промислової кризи в Лідсі, який був індустріальним містом (текстильне виробництво, шахтарська справа), університети, де викладав і сам З. Бауман, перетворили місто на студентське. Сьогодні ж університети зустрілися зі світовою економічною кризою. Велике перетворення університетів почалося за часів М. Тетчер, коли на думку С. Хола, науковці своїми руками виконали роботу з їх демонтажу. З'являються «корпоративні професори», перетворені новою культурою університетів [3, с. 170–171].

Економічна криза відбилася і на випускниках, які продовжують бути потенційними споживачами освітніх послуг. Сучасна молодь має більш високий рівень освіти ніж раніше, проте рідше знаходить роботу по завершенню навчання, частіше першої досвід роботи отримується за кордоном або як безоплатне стажування, переважає часткова зайнятість. Четверть молоді до 30 років залишається безробітною, а кожний восьмий повертається в батьківський дім [5]. Більшість із них переслідує невизначеність. На думку З. Баумана, університети дають молоді тимчасове місце перебування у суспільстві, яке захлинулося від безробіття і можливість відкласти момент прийняття кризи.

Сучасна молодь за своє життя змінить достатньо професій, для засвоєння яких не завжди потрібне тривале навчання, яке сьогодні коштує забагато для середнього громадянина. Так, за останні десять років у десять разів збільшилась кількість студентів, які мають заборгованість за освіту, що перевищує 40 тис. доларів [5]. Збільшується актуальність короткострокових курсів. З 2009 р. відповідальність за роботу університетів Британії лежить на відділі по справам бізнесу, а не освіти, що на думку Г. Стендінга, символізує втрату цінностей Просвітництва [8].

Нові знання, цінності, визнання вже залежать не лише від університетів. Контекстом змін у даному випадку став розвиток мас-медіа, Інтернету. В Мережі можна миттєво отримати відповідь майже на будь-яке питання, передати та розповсюдити інформацію, перебувати в обраному інформаційному полі. Університети створюють своє наукове поле. Користувачі, маючи цифрову ідентичність, стають одночасно споживачами і авторами інформації, подій.

Інтернет змінює інформаційний та соціальний ландшафт людського життя. Мережа є простором виникнення та розвитку віртуальної соціальності, соціальності віртуальної реальності та соціальності реальної віртуальності. Тут відбувається пошук та створення нових спільнот при одночасному руйнуванні та розчепленні існуючих, реалізується прагнення до усамітнення та вгамовується страх самотності. Відбувся зсув соціальності зі спільнотно-суспільної сфери спочатку у сферу «між» (міжособистісну), потім у внутрішню сферу, вивертаючи інтимне життя у публічний простір, а тепер і у віртуальний мережний світ. Виникає те, що Р. Сеннет назвав тиранією інтимності та крахом суспільної людини.

Глобальні інформаційні мережі вперше в історії людства сконцентрували в одній площині «увесь комплекс телекомунікаційних, мережевих, віртуальних

каналів виробництва, накопичення, переробки і передачі інформації» [10, с. 6]. Ті модерні засоби, які створювали можливості для діалогу (наприклад, телефон), не створювали груп, а ті, що створювали групи (наприклад, газети), не підтримували діалогу. Вперше з'явився засіб комунікації, що базується на підтриманні груп та діалогу одночасно, на спілкуванні багатьох з багатьма. Виник новий діалог, нові джерела інформації та можливості її обговорення. ЗМІ стають глобальними, соціальними, розповсюдженими, дешевими, про що говорить Clay Shirky на каналі TED (2009), описуючи як змінився інформаційний світ. В освіті ж частково відбувається зворотній процес – навчання у вищих навчальних закладах дорожчає, частина з них закривається, зростає внутрішня конкуренція та криза соціальності.

Під впливом Мережі відбувається новий всесвітній освітній процес. Сьогодні мінімізуються контакти між вчителями та учнями, діяльність яких контролює електронна система. Багато подібних прикладів приводить Г. Стендінг у своїй роботі, яка присвячена аналізу появи нового класу – прекаріату [8]. Так, комерційна компанія зі Швеції експортує електронну стандартизовану систему навчання. У вищих навчальних закладах зростає популярність «аудиторій без викладача». Провідні університети світу в Інтернеті створюють освітній простір (Open Courseware Consortium, портал iTunes), де безкоштовно відкривають доступ до on-line курсів, лекцій, відео-уроків. Khan Academy працює подібним чином. Вона спрямована на індивідуальне навчання. Даним інформаційним ресурсом користується більше 1 млн. студентів щомісяця, переглядається біля 200 тис. відео-уроків щодня. На основі його ресурсів оновлена система навчання у школах Лос-Альтеса (США). Там відбулась інверсія – завдання, які завжди виконувалися в класі (пояснення нового матеріалу), стали домашнім завданням (перегляд відео-лекцій з Академії Хана), а те, що виконувалося вдома (тренування, закріплення матеріалу) – стали виконувати під індивідуальним керівництвом вчителя в класі. На думку Салмана Хана, таке використання новітніх технологій, дає можливість створити більш людяні стосунки в шкільній практиці, відкрити можливості для міжособистісного спілкування між учнями, вчителями (виступ С. Хана на TED), що можна піддати певному сумніву.

Ще більші зміни освіти ініціює Ізраїльський University of the People, в якому можна отримати бакалаврську освіту без викладачів, коли студенти on-line обмінюються питаннями та відповідями. Даний феномен підкреслює особливості мережевого суспільства, силу горизонтальних далеких зв'язків, коли статус викладача вже не забезпечує безумовного авторитету та цінності наданої інформації, яка сьогодні сприймається критично і перевіряється студентами.

Цікавим є зв'язок між згаданими освітніми трансформаціями і зміною психологічної полярності світу. Якщо раніше світ був однополярним і належав екстравертам, які проявляють велику соціальну активність, вражають своїми емоціями та харизмою, мають багато друзів, то сьогодні відбувається реванш інтровертів. Культурно-історичний архетип західного

суспільства проявляється в особливій інтенціональності людини на дії, більше ніж на роздуми. Модерна зміна системи освіти підкреслила, що новий світ для екстравертів. Необхідність будувати неформальні зв'язки із однокласниками, приймати участь у колективних творчих справах, працювати над спільними проектами, для інтровертів були невротизуючими факторами впливу, сприяли становленню акцентуованих особистостей. З іншого боку, постійний контроль та значне зовнішнє стимулювання у вигляді оцінок, заохочень, покарань, якого не потребують інтроверти, ще більше робить екстравертів орієнтованими ззовні, формуючи відповідний соціальний характер за Д. Рісменом. «Ідеальна соціальність» XX ст. вимагала від людини подолати відчуження індустріального суспільства, перестати бути «одновимірним» (Г. Маркузе), «придатком до машини» (Ж. Елльоль), «глядачем» (Г. Дебор), не стільки «мати», скільки «бути» (Е. Фром), справдитись, статися тим, ким ти маєш бути. Як казав Ж.-П. Сартр, мені не цікаво що тобі дало життя, мені цікаво що ти з тим зробив. Виник культ самоактуалізації, як ознаки здоров'я по А. Маслоу, яка дуже швидко перетворилась на обов'язок. Поступово індивідуалізованість стала корелювати із кризою соціальності, яка у свою чергу пов'язана із плинністю, одночасною гіпо- і гіперкомунікабельністю умовно «реально-віртуального» світу. Адже криза соціальності це не лише руйнування соціальних зв'язків, але й їх плинність та поверненість. Покоління У перше має сотні друзів у Мережі і одночасно потерпає від самотності або усвідомлення тимчасовості задоволення від чистих відносин і їх втрати.

Одночасно із актуалізацією теми самотності та усамітнення, кризи соціальності, з'являються роботи про сильні сторони інтровертів (Ненсі Енковіц, Сьюзан Кейн, Джим Коллінз та ін.). Про зміну світу і місце інтровертів у сучасному суспільстві пише С. Кейн. У 2012 році вийшла у світ її книга «Quiet: The Power of Introverts in a World That Can't Stop Talking», яка наступного року вийшла російською і швидко здобула популярність. Інтроверсія не є причиною чи наслідком кризи соціальності, але завдяки Інтернету, цінності індивідуалізації, вона перестала бути бар'єром для успішності людини, створюючи особливе поле для як для «соціофобів», так і для комунікабельних людей (наприклад, інтроверти К. Ньюмарк, П. Кешмор, Г. Кавасакі створили сервіси, спрямовані на об'єднання людей). Г. Почепцов прогнозує у зв'язку із цими подіями зміну тренду – орієнтацію суспільства з екстравертів на інтровертів [7, с. 226]. І цей процес вже відбувається. Якщо раніше, при обговоренні зі студентами теми інтро-екстраверсії, їх симпатії були на боці екстравертів, переважала думка, що світ потребує саме комунікабельних особистостей, створених для командної роботи, є відкритим для них, то сьогодні все частіше з'являються думки про «модність», «елітарність», загадковість та креативність інтровертів. Хоча, на думку С. Кейн, в суспільстві ще переважає орієнтація на систему цінностей «Ідеального екстраверта», який має бути комунікабельним, домінуючим, впевненим в умовах загальної уваги, швидко приймати рішення [6, с. 15].

Швидкість прийняття рішення, його реалізація є важливим фактором успіху, але щодо соціальності це має кризовий вплив, сприяючи плинності і несталості зв'язків. Самоорганізуюча система взаємодії в умовах Інтернету швидко виникає і розпадається, але з іншого боку, підсилює силу «слабких зв'язків», як їх назвав М. Грановеттер, які сприяють соціальній мобільності. Як описав кіберпростір З. Бауман, це «місце, де здійснюються інтелектуальні процеси епохи постмодерніті, яке живе фрагментацією і породжує фрагментацію, є одночасно і її продуктом, і її головною причиною» [2, с. 251].

Контекстом подібних психологічних поворотів є розвиток Інтернету. У Мережі люди можуть навчатися і працювати індивідуально, не бути прив'язаними до офісу, команди. Таку роботу, серед інших видів праці, виконує прекаріат. Г. Стендінг описує оптимістичний та песимістичний прекаріат, залежно від мотивації, яка штовхає людину до такого вибору. Або незалежний креативний інтроверт є більш продуктивним саме при такій формі роботи, або у людини просто немає інших варіантів. Або людина за власним бажанням крайнє соціально дистанціюється (наприклад, японський феномен хіхікоморі), ізолює себе від світу у власній квартирі, не працюючи. Або працюючи і купуючи все необхідне через Інтернет. Або «вимушений» фрілансер, який не прагне усамітнення, але не може собі дозволити винаймати місце для роботи в офісі «третього місця» («co-working»), як їх назвав Р. Ольденбург, – просторі, створеному для спільного перебування. Екстравертований прекаріат стає замкненим у власних, хоча частіше найманих квартирах.

Народження капіталізму та індустріального суспільства було пов'язано, на думку М. Вебера, із відокремленням бізнесу від домашнього господарства. Сьогодні ж люди повертаються на домашні робочі місця, як це було у докапіталістичну епоху. Проте існує велика різниця – раніше дома була сімейна спільна справа, у якій приймала участь родина, а сьогодні часто одне домогосподарство включає одну людину – «сім'ю-монаду» – яка працює самостійно.

З описаного вище, можна зробити висновок про пов'язаність між собою кризи соціальності та трансформації системи освіти, які сприяли розвитку цієї кризи і самі є її продуктом. Всі ці процеси стали можливими та пов'язаними в умовах Всесвітньої Мережі, що змінює як інформаційний, так і культурний, політичний, економічний, соціальний ландшафт суспільства.

Список використаних джерел

1. Бауман З. Город страхов, город надежд // Логос. – 2008. – 3 (66). – С.24–53.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / Зигмунт Бауман; пер. с англ. под ред. В. Л. Инозенева. – М.: Логос, 2005. – 390 с.
3. Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / Зигмунт Бауман, Леоніда Донскіс; пер. з англ. О. Буценка. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – 280 с.
4. Вальерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. под ред. В. И. Иноземцева. – М.: Логос, 2004. – 368 с.
5. Джей М. Важные годы. Почему не стоит откладывать жизнь на потом / Мэг Джей; пер. с англ. Н. Яцюк. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2014.

6. Кейн С. Интроверты. Как использовать особенности своего характера / Сьюзан Кейн; пер. с англ. В. Шульпина, Н. Яцюк. – М.: Манн, Иванов и Фербер, Эксмо, 2013. – 384 с.

7. Почепцов Г. Мерлин, Супермен і Гаррі Поттер: конструювання нематеріального в масовій культурі. – К.: Спадщина, 2013. – 288 с.

8. Стендінг Г. Прекариат – новый опасный класс [Электронный ресурс] / Г. Стендінг // Ад Маргинем Пресс. – 2014. – Режим доступу: <http://fictionbook.ru/static/trials/09/00/36/09003651.a4.pdf>

9. Шамрай В. В. Модерне суспільство: від ліберальної і тотальної утопії до мережної соціальності: Монографія. – К.: НАН України, 2015. – 306 с.

10. Ягодзінський С. М. Глобальні інформаційні мережі у соціокультурній перспективі: монографія / С. М. Ягодзінський. – К.: Аграр Медіа Груп, 2015. – 276 с.

References

1. Bauman Z. Gorod strahov, gorod nadezhd // Logos. – 2008. – 3 (66). – S.24–53.
2. Bauman Z. Individualizirovannoe obshchestvo / Zigmunt Bauman; per. s angl. pod red. V. L. Inozenceva. – M.: Logos, 2005. – 390 s.
3. Bauman Z., Donskis L. Moral'na slipota. Vtrata chutlyvosti u plynnyj suchasnosti / Zygmunt Bauman, Leonidas Donskis; per. z angl. O. Buceuka. – K.: DUH I LITERA, 2014. – 280 s.
4. Vallerstajn I. Konec znakomogo mira: Sociologija XXI veka / Per. s angl. pod red. V. I. Inozemceva. – M.: Logos, 2004. – 368 s.
5. Dzhey M. Vazhnye gody. Pochemu ne stoit otkladyvat' zhizn' na potom / M'eg Dzhey; per. s angl. N. Jacjuk. – M.: Mann, Ivanov i Ferber, 2014.
6. Kejn S. Introverty. Kak ispol'zovat' osobennosti svoego haraktera / S'juzan Kejn; per. s angl. V. Shul'pina, N. Jacjuk. – M.: Mann, Ivanov i Ferber, Jeksmo, 2013. – 384 s.
7. Pochepcov G. Merlin, Supermen i Garri Potter: konstruirovannja nematerial'nogo v masovij kul'turi. – K.: Spadshhyna, 2013. – 288 s.
8. Stending G. Prekariat – novyj opasnyj klass [Elektronnyj resurs] / G. Stending // Ad Marginem Press. – 2014. – Rezhym dostupu: <http://fictionbook.ru/static/trials/09/00/36/09003651.a4.pdf>
9. Shamraj V. V. Moderne suspil'stvo: vid liberal'noi' i total'noi' utopij do merezhnoi' social'nosti: Monografija. – K.: NAN Ukrainy, 2015. – 306 s.
10. Jagodzins'kyj S. M. Global'ni informacijni merezhi u sociokul'turnij perspektivi: monografija / S. M. Jagodzins'kyj. – K.: Agrar Media Grup, 2015. – 276 s.

Lukashenko M. V., post-graduate student of Humanities Institute of National Aviation University, practical psychologist of Vinnitsa Medical College named by D. K. Zabolotnyy (Ukraine, Vinnitsa), marina.look@gmail.com

Education in the context of the crisis of sociality in information society

The modern world meets a lot of challenges and among them there are two that are not often connected with each other. They belong to different system levels and social institutions – social crisis and crisis of higher education. In this article we consider their interaction and transformation in the context of universities online. New changes in the educational space caused the decrease of significance of constant direct links between students and lecturers. The growth of actuality of «pure relations» supported the instability of interaction in this field. In the result, strengthening of horizontal far connections and weakening of vertical close ones has occurred. Because of that fact there are more conditions for training and teaching introverted students in the new world. It becomes a new mainstream in the modernity.

Keywords: sociality, crisis of a sociality, society, education, university.

* * *